

T.B.M.M.
HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı

Sayı : 20823

Tarih : 18.08.2022

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

“Alevilerin İnançlarının Korunması Hakkında Kanun Teklifi” ile gerekçesi
ilişikte sunulmuştur.

Meral DANIŞ BEŞTAŞ
HDP Grup Başkanvekili
Siirt Milletvekili

Hakkı Saruhan OLUÇ
HDP Grup Başkanvekili
İstanbul Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	-İnsan Haklarını İnceleme -Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor
Esas Komisyon	İçişleri
Tarih: 01 Ekim 2022	Esas No: 2/4572

T B M M KANUNLAR ve KARARLAR BSK.LİĞİ
1 8 Ağustos 2022
Numara:

T B M M GENEL EVRAK
1 8 Ağustos 2022
No: 1066315

GENEL GEREKÇE

Üzerinde yaşadığımız coğrafyada; neredeyse insanlığın var olduğu günden beri birçok halk yaşamış, çeşitli kültürler bu topraklar üzerinde gelişmiştir. Bu çok kültürlülüğün yarattığı en özel durum ise farklı inançların deneyimlerinden özümseyen yaşam biçimlerinin ve geleneklerin varlığıdır. Geçmişten beri örülen bu sistemin devamı ve geleceğe aktarımı ancak tüm din ve inançların tanınması, bu inançların ritüellerinin korunması ile mümkün kılınabilir.

Bu sistemin varlığını sürdürebilmesi için, Türkiye’de din ve devlet işleri birbirinden bağımsız kılınarak, din ve vicdan özgürlüğü şeklindeki düzenleme ile halkların farklı inançları da koruma altına alınmıştır. Anayasa’nın 24üncü Maddesine göre, “Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.”

Hükmün devamında ise “14üncü Madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır. Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz” ibareleri yer almaktadır.

Elbette dini inanç ve ibadet özgürlüğü, demokratik bir toplumda, bireylerin yasal teminat altında bulunması gereken temel özgürlüklerinden biridir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 9. Maddesinin 1. fıkrasına göre: "Her şahıs düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını, tek başına veya topluca, alenen veya özel olarak, ibadet, öğretme, uygulama ve tören yoluyla açıklama özgürlüğünü kapsar."

Avrupa Konseyi’ne üye devletler, "dini inanç ve ibadet özgürlüğü"ne ilişkin tutum ve yükümlülüklerini belirlerken yukarıdaki hükmü göz önünde bulundurmak zorundadır. Bu hüküm gereğince:

- Devletler, bireylerin "din ve inanç özgürlüğünü" sağlayacak önlemleri almakla yükümlüdür. Din ve inanç özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce (AİHM) belirtildiği üzere, bireylerin istedikleri din ve inancı benimseme özgürlüğü kadar, dini bir inanca sahip olmama, dinlere karşı ilgisiz kalma özgürlüğünü de içerir.

Bireylerin farklı din ve inançları benimseyebilmesi özgürlüğünün ve devletlerin farklı din ve inançlar karşısında yansız bir tutum içinde bulunma zorunluluğunun doğal bir sonucu olarak, demokratik bir toplumda hiç kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzeninin, tamamen veya kısmen, belli bir dini inancın kurallarına dayandırılmasını istemek hakkına sahip değildir.

- Devletler, bireyleri, belli bir dini inanca yöneltmeye, belirli bir dini faaliyete katılmaya veya uzaklaştırmaya yönelik etkinliklerden kaçınmalıdır. Okullardaki din dersleri, öğrencilere belirli bir inancı benimsetmeyi öngören içerikte olmamalıdır. Ana babaya çocuklarının zorunlu din derslerinden muaf tutulmasını isteme hakkı tanınmalıdır. Bu husus, 18.5.1954 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye tarafından da 10.3.1954'te onaylanan, AİHS Ek Protokolün 2. Maddesinde "Devlet, eğitim öğretim alanında üstleneceği görevin yerine getirilmesinde, ana ve babanın, eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına uygun olarak yapılması hakkına saygı gösterecektir" demek suretiyle ifade edilmiştir.

Nitekim Anayasa ve uluslararası sözleşmeler; bireyler dini inançlarını, tek başlarına veya toplu olarak, alenen veya özel olarak, ibadet, öğretme, uygulama ve ayin yoluyla açıklayabileceklerini hüküm altına almıştır. Buna bağlı olarak devletler, bireylerin, özellikle ibadet yoluyla dini inançlarını uygulamalarını mümkün kılacak fiziki şartların yaratılmasını bir kamu hizmeti gereği saymalıdır.

Bu konuda özellikle dikkat edilecek nokta, devletin, din hizmeti verirken, bireylerin farklı dini inançları karşısında yansızlığını özenle koruması mecburiyetidir. Devlet sözünü ettiğimiz din hizmetini, ülkede mevcut başlıca din ve inanç gruplarının hepsine vermelidir. Bu, olmazsa olmaz koşuldur.

Ancak ne var ki; Türkiye’de pek çok inanç grubu inançlarını özgürce yaşayamamakta, baskı ve dayatmaların dışında ayrıca linç kültürünün de mağduru olmaktadır. Geçmiş dönemlerde yaşanan Yahudi mezarlıklarına saldırılar, kiliselere yönelik saldırı ve nefret odaklı söylemler ülkede inanç özgürlüğünün kullanılmadığının kimi örnekleridir. Elbette bu ayrımcı tutum ve nefret ikliminden en çok etkilenen kesim olarak Alevi toplumunun yaşadığı mağduriyet sürekli gündemde yer almaktadır.

Anayasanın 10uncu Maddesinin 1inci fıkrasında belirtilen eşitlik ilkesine göre, “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” hükmü yer almaktadır. Ancak Aleviler ülkenin büyük bir toplumsal kesimi olmalarına rağmen, eşit yurttaşlık bağlamında din ve inanç özgürlüğüne dair

çeşitli engellemelere tabi tutulmakta, dahası nefret söylemlerinin odağında yer almaktadırlar.

Alevilerin dini ritüellerini yerine getirdikleri cemevlerinin yasal statüsünün olmayışı, inançlarını istedikleri gibi yaşamalarının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Yani anayasal güvence altında olan din ve vicdan hürriyeti Alevileri kapsamamakta, inançlarından ötürü baskıya maruz kalmaktadırlar.

Zorunlu eğitimin bir parçası olan din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde sadece Sünni inancına dair bilgiler verilmekte, diğer din ve inançlara yer verilmemektedir. Çocuklarının alacağı dini eğitimin; çocukların kendi inançlarını tanımaları yönündeki bir sistemle gerçekleşmesi veya tek bir dine dayalı eğitimden çocukların muaf tutulması yönündeki haklarını yargısal makamlar önünde arayan pek çok aile, AİHM'in "din ve inanç özgürlüğünün korunması" yönündeki kararları ile elde etmişlerdir. Ancak devletin yapması gereken, ailelerin bireysel olarak kendi hak mücadelelerini yürütmek zorunda kalmaksızın bu hakların kendilerine teslim edilmesini sağlamaktır. Bu nedenle zorunlu din derslerinin, tek bir inanç sistemi üzerinden değil tüm kültürleri kapsayacak ve iyi insan olmanın temel kurallarını verecek nitelikte olması ve her çocuğun ailesi tarafından talep edilen inanç sistemi içerisinde yetişmesinin sağlanması önem arz etmektedir.

Alevilerin ibadethanelerinin yasal statüye kavuşturulması, kutsal mekanların korunması bakımından da zaruridir. Buna dair mevcut tüm kanunlarda bir değişiklik yapılması ve cemevlerinin statülerinin oluşturulması esastır. Cemevleri birer dernek değil, Alevilerin dini ritüellerini yaşadıkları ve geleceğe taşıdıkları kutsal mekanlardır.

Yine televizyonlarda, basın-yayın organlarında Alevilere yönelik ayrımcı ve hatta hedef gösteren söylemler yer aldığı halde bu duruma müdahale edilmemekte, bu da doğrudan Alevi yurttaşları odak haline getirmektedir. Ülkenin yakın tarihine bakıldığında, Aleviler büyük katliamların mağduru olmuşlardır. Koçgiri, Dersim, Maraş, Çorum, Sivas katliamları bazı tarihsel örneklerdir. Alevi yurttaşların evlerinin işaretilenmesi de ayrımcılığın ve nefret söyleminin kristalize bir örneği olarak karşımızda durmaktadır.

Öte yandan kamuya yapılan personel alımlarında da bu durum net bir şekilde izlenmekte, memur statüsüne yapılan alımlarda Alevi yurttaşlar devre dışı bırakılmaktadır.

Özcesi Alevi yurttaşlar hem maddi hem de manevi anlamda sahip oldukları inanç ve kültür nedeniyle ayrımcılığın öznesi durumuna getirilmektedir.

Toplumsal barışın korunabilmesi aynı zamanda farklı inançlara saygı ile mümkündür. Bunu mümkün kılmak için ise yasaların koruyuculuğuna başvurmak gereklidir. Türkiye'de mevcut durumda, toplumun bir kesiminin dini vecibelerini yerine getirmesi için her türlü yasal düzenleme yapılırken, diğer bir kesimin dini vecibelerinin engellenmesi, taraf olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin "Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü"

maddesi ve Anayasa'nın 10uncu Maddesinde düzenlenmiş olan eşitlik ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir.

Bu bahisle Alevilerin inançlarının korunması amacı ile kanun teklifi hazırlanmıştır.

ALEVİLERİN İNANÇLARININ KORUNMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç ve Kapsam

Amaç ve Kapsam

MADDE 1- (1) Bu kanunun amacı; inanç özgürlüğünün sağlanması ve korunması, tarihi ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması, kültürel çoğulculuğun korunması, farklılıkların yaşatılması ve bu bağlamda Alevi yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin önündeki engellerin kaldırılmasıdır.

(2) Bu kanun; bir “İhtisas Kurulu” kurularak, Alevilerin hak ve taleplerinin tespiti ile mevcut yasal düzenlemelerde yer almayan cemevlerine hukuki statü verilmesini kapsar.

İKİNCİ BÖLÜM

İhtisas Kurulu

İhtisas Kurulu

MADDE 2- (1) İhtisas Kurulu; Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Türkiye’de bulunan Alevi kurumlarından seçilecek temsilci ve akademisyenlerden oluşur.

(2) Kurul; Alevilerin maruz kaldıkları ayrımcılık ve bunun sonucu oluşan mağduriyetleri araştırmak suretiyle ve mevcut mevzuatta Alevilerin inanç özgürlüğüne engel teşkil eden tüm hükümleri belirleyerek bir rapor hazırlar. Bu rapora, Alevilerin yaşadıkları hak ihlallerine dair mahkeme kararları da eklenir.

Kurulun Görevleri

MADDE 3- (1) Kurul, Osmanlı İmparatorluğu dönemi kayıtlarını inceleyerek Alevilerce ibadethane olarak kullanılan cemevlerini tespit eder.

(2) Kurul; kullanılır durumda olan cemevlerinin ibadethane olarak tescilini sağlar; diğerlerinin ise restore edilerek müzeye dönüştürülmesine dair Kültür Bakanlığı ile iş birliği protokolü imzalar.

(3) Geçmişte el konulan Alevi dergâh ve türbeleri iade edilir.

(4) Kurul; kutsal mekânları olumsuz etkileyecek kamu altyapı projelerinin yapılamayacağına dair Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile bir protokol düzenler ve imzalar.

İbadethaneler

MADDE 4- (1) Cemevlerinin hukuki statüsü ibadethanedir. Mevzuat kapsamında diğer ibadethanelerin yararlandığı tüm haklardan yararlanırlar. Bu madde kapsamında gerekli yasal ve idari düzenlemeler eşzamanlı olarak yapılır. Cemevlerinin hukuki statüsüne hanel getirecek olan ve işbu kanunla çelişecek olan sair mevzuatta ve ikincil mevzuatta yer alan hükümler eşzamanlı olarak yürürlükten kaldırılır.

İnanç Özgürlüğü

MADDE 5- (1) Kurul; okullardaki zorunlu din dersi uygulamasının yarattığı olumsuz durumlara dair bir rapor hazırlar. Hazırlanan rapor doğrultusunda, Anayasada yer alan zorunlu din dersi uygulamasının, tüm din ve inanç sistemlerini karşılayacak bir çerçevede, ayrımcılık içermeyecek şekilde ve eşitlik temelinde gerçekleşmesi için çalışmalar yürütür ve Kurulu oluşturan bakanlıklardan olan Milli Eğitim Bakanlığı bu konuda gerekli tedbirleri alır.

(2) Raporun onayını müteakip tüm gerekli yasal ve idari düzenlemeler eşzamanlı olarak yapılır.

Kutsal Gün ve Bayramlar

MADDE 6- (1) Aşure Günü ile Ğadir Hum bayramı ilan edilir ve bu konuda resmi tatilleri düzenleyen ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılır.

Yürürlük

MADDE 7- (1) Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 8- (1) Bu kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür